

Aile İlişkileri, Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kendilik Değerinin Gençler Tarafından Belirtilen Davranış Problemleri İle Olan İlişkisi

Reyhan Bahçivan - Saydam
İstanbul Üniversitesi

Tülin Gençöz*
Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Özet

Bu çalışma, aile ilişkileri, ebeveynin çocuk yetiştirme tutumu ve gencin kendilik değerinin, gençlerde görülen davranış problemleriyle olan ilişkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmaya yaşları 14 ile 17 arasında değişen ve Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir Anadolu Lisesi'nde okuyan 153 öğrenci katılmıştır. "Mc Master Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ)", "Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI)", "Rosenberg Kendilik Değerlendirme Ölçeği", "11-18 Yaş grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği (YSR)" ve demografik bilgiler elde etmek amacıyla oluşturulan anket formu, gençler tarafından doldurulmuştur. Benlik saygısının düşük olması, gençlerde görülen, toplam problem ile, içe yönelim ve dışa yönelim problemlerinin artışında açıklayıcı olurken, ailede, genel işlevlerde, duygusal tepki verebilmede ve rol dağılımında problem yaşanması, gençlerde görülen problem davranışlar ile ilişkili bulunmuştur. Ebeveyn tutumunda, baskı-disiplinin reddi ve arkadaşça, eşit paylaşımcı ebeveyn çocuk ilişkisi istemi, ergenler tarafından belirtilen dışa yönelim problem davranışlarıyla bağlantı göstermektedir. Elde edilen bulgular literatür çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Ergenlik, benlik saygısı, aile fonksiyonları, ebeveyn tutumu, davranış problemleri

Abstract

The aim of this study is to examine the association of adolescents' self rated behavioral problems with the family functioning, parental attitudes, and self-esteem. The sample is consisted of 153 adolescents from a public high school, the age range is between 14 and 17 ($M = 15.09$, $S.D. = 1.01$). Participants completed Mc Master Family Assessment Device (FAD), Parental Attitude Research Instrument (PARI), Rosenberg Self-Esteem Scale, Youth Self Report (YSR) and a demographic information form. Low self-esteem has been found to be associated with the adolescents' total problem behavior, and internalizing and externalizing problem behaviors. Concerning the family functioning styles, deficits and conflicts in general functioning, affective responsiveness, problem solving, and role assignments were found to be significantly associated with the adolescents' behavioral problems. Among parental attitudes, excessively democratic, friendly parenting attitudes and rejection of strict discipline were found to be significant associates of externalizing problems of the adolescents. The findings were discussed in relation to the relevant literature.

Key words: Adolescence, self-esteem, family functioning, parental attitude, behavioral problem

*Yazışma Adresi: Doç. Dr. Tülin Gençöz, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, 06531, Ankara.

E-posta: tgencoz@metu.edu.tr

Yazar Notları: Bu çalışma Türkiye Bilimler Akademisi tarafından kısmen desteklenmiştir (TG-TÜBA-GEBİP/2002-1-11).

Her çocuğun ve her ergenin kendini ifade edebilmesi, çatışmalarını çözebilmesi için gereksinim duyduğu ve optimal koşullarda ailece karşılanan bazı temel destek işlevleri vardır. Bunlar, değer verilme, onaylanma, yol gösterilirken aynı zamanda korunma, sınırlandırılma ve özgür bırakılma dengesi içinde kurulan, birliktelik ve bireyselliği birlikte destekleyecek bir açık iletişim içinde ortaya çıkar. Aile içi ilişkilerin işlevselliğinde, özellikle çocuk ve ergenin hayatında en önemli kişiler olan anne ve babanın tutumları belirleyici olmaktadır. İşlevsel ailelerde, aile bireyleri veya aile bütünü bir krizle, problemle karşılaştığı zaman bu duruma baş edebildikleri, birlikte uyum içinde hareket edip, bu problemi çözmeye çalıştıkları varsayılmaktadır. Buna göre, işlevsel olan aile içinde yetişenlerin, ebeveynlerinden fiziksel ve duygusal olarak destek ve ilgi gördükleri, sağlıklı bir kişilik geliştirebilmek için ihtiyaç duydukları optimal sosyalleşme ortamının kendilerine sunulmuş olduğu düşünülmektedir. Öte yandan işlevsel olmayan ailelerde, aile üyeleri arasında iletişim yoktur veya var olan iletişim, aile bireyleri arasında çatışma yaratıp, yıkıcı bir biçim ve/veya içerik taşıyabilir. Bu ailelerin problem çözme konusunda başarısız oldukları ve aile içinde olması gereken sınırlar, roller konusunda belirsizliğin hakim olduğu gözlemlenir (Bentowim, Barnes ve Cooklin, 1989).

Beavers (1981), aile işlevselliğini anlamaya yönelik çalışmasında, yeterlilik ve aile stili olarak adlandırdığı iki temel boyuta ağırlık vermektedir. Yeterlilik boyutunda, aile içinde güç yapılanması, anlaşma, uzlaşma derecesi ve özerkliğin desteklenmesi, cesaretlendirilmesi belirleyici olurken, aile stili boyutunda, aileyi, içe-yönelik, merkezci (centripetal) veya dışa-yönelik, merkezkaç (centrifugal) olarak adlandırdığı iki temel kategoride ele almaktadır. Buna göre, işlevsel ailelerde merkezci ve merkezkaç boyutlar dengeli bir şekilde kullanılmakta olup, bazı aktiviteler aile odaklı olurken, bazı aktiviteler dışa, sosyal çevreye odaklıdır. Öte yandan, işlevsel olmayan ailelerde aile ilişkilerinin, ya abartılmış bir içe-yönelimle, mer-

kezci bir şekilde aşırı aileye bağlılık, her şeyin aile içinde yapılıp, bütün davranışların kontrol altında tutuluyor olması, ya da dışa-yönelik, merkezkaç tutum ve davranış içinde, bütün faaliyetlerin aile dışında yapılıp, dış çevreye ve aile dışından kişilere odaklanması söz konusudur; bu son aile stiline, aile bireyleri arasındaki bağların çok gevşemiş olduğu gözlenmektedir (Noller ve Callan, 1991) .

Epstein ve arkadaşları (Epstein, Bolwin, ve Bishop, 1983) tarafından geliştirilen, aile işlevselliğinin en önemli boyutlarını ve işlevsel olan - işlevsel olmayan aileler arasındaki belirleyici faktörleri tanımlamaya odaklanan Mc Master Modeline göre, işlevsel ailelerde yakınlık orta düzeyde olup, davranış kontrolünde esneklik vurgulanmaktadır. Bu ailelerde rol dağılımı, bireyin özelliklerine ve konumuna uygun şekilde yapılmış olup, iletişim açık ve nettir; duygular rahatlıkla ifade edilebilir, aile, problemle karşılaştığında uygun çözümler üretebilir; bireysellik ve özerklik cesaretlendirilir.

Yukarıda açıklanan modeller doğrultusunda, "işlevsel aile", gencin ihtiyaç duyduğu, bireysellik ve özerkliğini kazanmasını destekler, aşırı kontrolcü olmayan, esnek bir tutum içindedir; aile, gencin sevgi ve destek gereksinimine karşılık verebilir. Anne-baba arasındaki uyum, aile işlevselliği üzerinde etkilidir. Buna bağlı olarak çocuğun duygusal açıdan iyilik hali, olumlu benlik kavramı, sosyal ve bilişsel yeterliliğinin gelişmesi kolaylaştırılmış olur. Yılmaz (2001), yaptığı çalışmada, eşler arasında uyum arttıkça, çocuklara gösterilen ilginin arttığını, uyumlu anne-baba ilişkisine sahip ergenlerin kendileriyle daha barışık, hayatta kendileri için çizdikleri yoldan daha hoşnut ve kişiliklerinden daha memnun olduklarını bulmuştur. Öte yandan, buna ek olarak, aile içindeki uyum azalması, gençlerin kendilerini atletik olarak daha yeterli hissetmeleriyle ilişkili bulunmuş olup; bu durumun muhtemelen aile içindeki uyumsuzluk nedeni ile gencin, dış çevreye, aile dışındaki faaliyetlere yönelmesine etken olabileceği düşünülmüştür (Yılmaz, 2001). Yapılan çalışmalarda, davranış problemi olan (klinik tanı alan) gençlerin, aile iliş-

kileri ve ebeveyn tutumları, davranış problemi olmayan (klinik tanı almayan), gençlerinkinden anlamlı düzeyde farklı bulunmuştur. Davranış problemi olan ergenlerin aile işlevselliğinin yetersiz olduğu, ebeveynlerinin problem çözüme, çocuklarına özgürlük tanıma ve çocuklarının başarısına güvenmede daha fazla problem yaşadıkları saptanmıştır (Barett, Alison ve Healey, 2002; Eryüksel, 1996; Garnefski ve Doets, 2000; Marta, 1997; Palmer, 2000; Rey, Walter, Plopp ve Denshire, 2000). Ergenler tarafından rapor edilen suça yönelik davranışlar ve ebeveyn tutumunu karşılaştıran bir çalışmada, suça yönelik davranış ile sıcak ve ilgili ebeveyn tutumu arasında negatif korelasyon, fiziksel şiddet ve ceza uygulayan ebeveyn tutumu arasında ise pozitif korelasyon saptanmıştır (Palmer ve Hollin, 2001). Benzer bir çalışmada, yetersiz, sorunlu ergen-ebeveyn ilişkisinin ve ilgisiz ebeveyn tutumunun, ergenlerde görülen antisosyal davranışın artmasına neden olduğu bulunmuştur (Laird, Pettit, Dodge ve Bates, 2003).

Aycan (1992), ergenin kendilik değerinin aile içi yakın ilişkinin artmasıyla ilişkili olduğunu, özellikle yakın anne desteğinin, olumlu kendilik değeri üzerinde etkili olduğunu bulmuştur. Kendilik değeri ile ilgili olarak yapılan bir başka çalışmada, kendilik değerinin ebeveyn tutumu ve aile işlevleri ile yakından ilişkili olduğu, yüksek kendilik değerinin bireyin psikolojik açıdan daha sağlıklı olması, kendini daha iyi hissetmesi, depresyon / anksiyete bozukluğunun olmaması, başa çıkma becerilerinin daha gelişmiş olması ve çevresiyle olan ilişkilerinin daha olumlu olmasında etken olduğu belirtilmiştir (Neiss, Sedikides ve Stevenson, 2002). Erol, Toprak ve Yazıcı (2002), 292 üniversite öğrencisi ile yaptıkları çalışmada, düşük kendilik değerinin, Mc Master Aile Değerlendirme Ölçeğiyle değerlendirdikleri aile işlevlerinden, duygusal tepki verebilme, genel işlevler, iletişim, problem çözebilme ve roller boyutlarındaki bozukluk ile anlamlı derecede ilişkili olduğunu bulmuşlardır.

Yukarıdaki çalışmalarda vurgulandığı gibi, aile işlevleri, ebeveyn tutumu ve kendilik değerinin,

gençlerde görülen davranış problemleri ile yakından ilişkili olduğu, özellikle klinik tanı alan ergenlerin aile işlevleri ve ebeveyn tutumunun, klinik tanı almayan ergenlerin ailelerindekinden farklı olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada, davranış problemi olmayan veya bu konuda profesyonel yardım talebinde bulunmayan ergenlerin kendileri tarafından değerlendirilen aile ilişkileri, ebeveyn tutumu konusundaki algıları ve kendilik değerinin problem davranışlarla olan ilişkisini yordayıp, gençlerin problem davranışlarına etken olabilecek faktörleri anlamak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, psikolojik sorunu olmayan, 14-17 yaşları arasında yer alan, 153 lise öğrencisi ergenin kendileri tarafından rapor edilen davranış problemlerini yordamada, aile fonksiyonları, kendi algılamaları doğrultusunda değerlendirdikleri ebeveyn tutumları ve kendilik değerlerinin, ne boyutta açıklayıcı olduğu çalışılmıştır.

Yöntem

Örnekleme

Araştırmaya İstanbul'un Asya yakasında yer alan Anadolu Lisesinin 180 öğrencisi katılmıştır. Ölçek sonuçlarının bilgisayar ortamına girişi sırasında, ölçek sorularını büyük oranda boş bırakan, 27 öğrenci analizlere dahil edilmemiştir. Buna göre, yaşları 14-17 arasında değişen, yaş ortalaması 15.09 (S = 1.01) olan, 87 (% 57) kız, 66 (% 43) erkekten oluşan, 153 öğrenci araştırma kapsamı içinde yer almıştır.

Araştırmaya katılan ergenlerin % 21.6'sı (n = 33) tek çocuk olup, % 47.7'si (n = 73) iki kardeş, % 15'i (n = 23) üç kardeş, % 15.7'si (n = 24) dört kardeş ve üzeri olduklarını belirtmişlerdir. Ergenler ailelerinin aylık ortalama gelir düzeyi ile ilgili soruyu % 27.5'i (n = 42) 1 milyardan altı, % 32.7'si (n = 50) 1-2 milyar arası, % 13.1'i (n = 20) 2-3 milyar arası, % 13.7'si (n = 21) 3 milyar ve üstü, % 3.9'u (n = 6) bilmiyorum ve % 9.2'si de (n = 14) cevapsiz olarak değerlendirmişlerdir. Annelerin % 32.7'si (n = 50) lise, % 29.4'ü (n = 45) üniversite, % 22.2'si (n = 34) ilkokul, % 7.8'i (n = 12)

ortaokul mezunu olup, % 4.6'sı (n = 7) okuryazardır. Babaların % 45.8'i (n = 70) üniversite, % 26.1'i (n = 40) lise, % 16.3'ü ilkokul, % 6.5'i (n = 10) ortaokul mezundur. Beş (% 3.3) anne ve 8 (% 5.2) babanın eğitim düzeyi hakkında bilgi verilmemiştir.

Veri Toplama Araçları

Rosenberg Kendilik Değeri Ölçeği. Rosenberg (1965) tarafından geliştirilen bu ölçek, ergenlerin kendilik değeri (self-esteem) veya kendilik kabulünü (self-acceptance) ölçmeyi hedeflemektedir. Ölçek 5 olumsuz, 5 olumlu anlam içeren toplam 10 maddeden oluşmaktadır. Testi alan kişi tarafından "tamamen katılıyorum" (1) ile, "kesinlikle katılmıyorum" (4) arasında yapılan değerlendirmeler, Gutmann derecelendirme yöntemi ile puanlanmaktadır. Benlik saygısı testinde 0-1 puan alanların "yüksek", 2-4 puan alanların "orta", 5-6 puan alanların "düşük" benlik saygısına sahip oldukları kabul edilir.

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nin, Türkçe'ye uyarlama, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Çuhadaroğlu (1986) tarafından yapılmıştır. Türkçe versiyonunun geçerlilik düzeyi .71 olup, 1 ay içinde tekrarlanan test-tekrar test güvenilirliği .75 olarak bulunmuştur (Çuhadaroğlu, 1986).

Mc Master Aile Değerlendirme Ölçeği. Mc Master Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Epstein, Bolwin ve Bishop tarafından (1983) geliştirilmiştir. Birey tarafından doldurulan ve 60 sorudan oluşan bir ölçek olup, bireyin aile işlevlerini algılama şeklini ölçmektedir. Her madde 4 aralıklı Likert puanlaması ile (1) "kesinlikle katılıyorum" ve (4) "kesinlikle katılmıyorum" arasında derecelendirilmektedir. Yüksek puan aile işlevlerinin "bozuk, sağlıklı" olduğunu göstermektedir. Ölçeği oluşturan 7 alt ölçek şöyledir: *Problem Çözme* (aile bireylerinin birlikte problem çözme yeteneği), *İletişim* (aile içi bilgi alışverişinin açık ve net olması), *Roller* (aile içindeki rol dağılımının etkin, açık ve uygun olması), *Duygusal Tepki Verebilme* (aile bireylerinin hem olumlu, hem de olumsuz olaylar karşısında uy-

gun tepkiler verebilme yetisi), *Gereken İlgiyi Gösterme* (aile bireylerinin birbirlerine karşı olan ilgi ve alakaları), *Davranış Kontrolü* (aile içi kurallar ve davranışların standartları), *Genel İşlevler* (ailenin sağlıklı ve patolojik işlevlerinin genel değerlendirilmesi).

Ölçeğin Türkçe uyarlama ve güvenilirlik çalışmaları Bulut (1990) tarafından yapılmıştır. Alt ölçeklerin Cronbach Alfa katsayıları, iç tutarlılığı destekler düzeyde olup, .53 (Davranış Kontrolü) ile .89 (Genel İşlevler) arasında yer almaktadır. Üç haftalık test - tekrar test güvenilirliği .90 (Problem Çözme) ile .62 (Gereken İlgiyi Gösterme) arasında yer almaktadır.

11-18 Yaş grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği (YSR). 11-18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendilik Değerlendirme Ölçeği, bu yaş grubundaki gençlerin kendi verdikleri bilgiler doğrultusunda, sorun davranışlarını standart bir şekilde değerlendirmek amacı ile Achenbach ve Edelbrock tarafından geliştirilmiştir (Achenbach,1991). Ölçek, sorun davranışları ölçen 112 maddeden oluşmuştur. Sorun davranışları ölçen maddeler, son 6 ayda görülme sıklık derecesine göre "doğru değil" (0), "bazen ya da biraz doğru" (1), "çok ya da sıklıkla doğru" (2) şeklinde işaretlenmekte ve maddeler çeşitli alt ölçeklerde gruplandırılmaktadır. Maddelerin toplamından, *İçe Yönelim* ve *Dışa Yönelim* olarak adlandırılan, iki ayrı davranış belirti puanı elde edilmektedir. "İçe Yönelim grubu"nu, *Sosyal İçe Dönüklük*, *Somatik Sorunlar*, *Anksiyete / Depresyon* alt ölçekleri, "Dışa Yönelim grubu"nu ise *Suçta Yönelik Davranışlar*, *Saldırgan Davranışlar* alt ölçekleri puanlarının toplamı vermektedir. Ölçekte yer alan, *Sosyal Sorunlar*, *Düşünce Sorunları* ve *Dikkat Sorunları* alt ölçekleri, bu iki ana problem grubu içinde yer almasalar dahi, *Toplam Problem* puanı bütün bu alt testlerin toplamından elde edilir. Ayrıca, yalnızca erkekler için puanlanan *Yıkıcı Davranışlar* alt ölçeği vardır. Ölçek, T puanına dönüştürülmüş standart puanlarla değerlendirilmektedir. Tüm puanlamalarda yüksek puan, sorun davranışın büyüklüğünü göstermektedir.

Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Erol ve arkadaşları (Erol, Kılıç, Ulusoy, Keçeci ve Şimşek 1998, s.26) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığı, 2206 genç ile çalışılmış, İçe Yönelim için .80, Dışa Yönelim için .81 ve Toplam Problem için .89 olarak bulunmuştur. Ölçeğin test-tekrar-test güvenilirliği bir hafta ara ile 60 gence iki kez uygulanarak hesaplanmış olup, Toplam Problemde test-tekrar-test güvenilirliği .82 olarak hesaplanmıştır (Erol, Kılıç, Ulusoy, Keçeci ve Şimşek 1998).

Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI). Schaefer ve Bell (1958) tarafından geliştirilen ölçek genel anlamda anne-babaların çocuk yetiştirme konusundaki tutumlarını irdelemektedir. 60 maddeden oluşan ölçeğin, 5 alt ölçeği vardır. Bunlar, *Aşırı Koruyucu Anne Boyutu* (annenin, çocuğun hayatına çok fazla karıştığını gösterir), *Arkadaşlık, Eşitlik, Paylaşma - Demokratik Eşitlik Boyutu* (ebeveynin, çocuğun kendini kelimelerle ifade etmesine izin vermesi), *Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme Boyutu* (kadının evde kapalı kalıp, sürekli ev işi yapıp, çocuklara bakmaktan duyduğu sıkıntı) *Karı-Koca Geçimsizliği - Evlilik Uyumsuzluğu Boyutu* (eşler arası gerginlik), *Baskı ve Disiplin Boyutu* (ebeveynin disiplin ve baskı konusundaki tutumu). Her alt teste elde edilen puanların yüksekliği, o boyuta yansıtılan tutumun onaylandığını, yani alt testlerde belirtilen aile hayatı ve/veya çocuk yetiştirme tutumunun onaylandığını gösterir.

PARI'nin Türkçe uyarlama çalışması LeCompte, Le Compte ve Özer (1978) tarafından yapılmıştır. Orijinalinde 115 maddeden oluşan ölçeğin bütün maddeleri önce Türkçe'ye, daha sonra da İngilizce'ye tercüme edilip, iki dile de anadili düzeyinde hakim üç psikolog tarafından değerlendirilmiştir. Ölçek bu hali ile 5 "orta sosyo-ekonomik düzeyde" ve 5 "alt sosyo-ekonomik düzeyde" yer alan annelere uygulanmıştır. Alt sosyo-ekonomik düzeyde yer alan annelerin anlayamadıkları bazı maddeler tekrar gözden geçirilmiştir. Ölçek son hali ile 34 kolej öğrencisine uygulanmış olup, üç haftalık test

- tekrar test korelasyon derecelerinin .58 ile .88 arasında değiştiği bulunmuştur. Ölçek daha sonra, alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeyden 179 anneye uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda, her alt ölçek yüksek iç tutarlılığa (internal consistency) sahip olup, orta (median) Alpha iç tutarlılık düzeyi .64 olarak saptanmıştır. Kavram geçerliliği (conceptual validation) için faktör analizi uygulandıktan sonra, 4 faktör tanımlanmış olup, kalan maddelerden de 5. faktör tanımlanmıştır. Faktör analizinde, 155 maddeden 60'ının en yüksek madde geçerliliğine sahip olduğu bulgulanmış olup, ölçek 60 maddeden oluşan son halini almıştır. Bu haliyle ölçeğin, alt ölçek iç tutarlılık değerleri .59 (Arkadaşlık, Eşitlik, Paylaşma Boyutu) ile .90 (Baskı ve Disiplin Boyutu) arasında değişmektedir. Ölçeğin faktör geçerliliği, annelerin sosyoekonomik düzeyi ile 5 faktör arasındaki korelasyona bakılarak değerlendirilmiştir. Buna göre, sosyoekonomik düzey ile *Aşırı Koruyucu Anne Boyutu* ve *Baskı ve Disiplin Boyutu* arasında negatif korelasyon gözlenirken, diğer faktörlerle pozitif korelasyon gözlenmiştir. Ölçeğin yapı geçerliliği, sosyoekonomik düzeyin, 5 faktör üzerindeki ağırlık derecesine bakılarak yapılmıştır. Buna göre "düşük sosyoekonomik" düzeydeki annelerin *Arkadaşlık, Eşitlik, Paylaşım* puanının, "orta sosyoekonomik" düzeydeki annelerinkinden daha düşük olduğu saptanmıştır. "Yüksek Sosyoekonomik" düzeydeki annelerin, *Aşırı Koruyucu Anne Boyutu* ve *Baskı Disiplin Boyutu* puanlarının anlamlı düzeyde daha düşük olduğu, buna ek olarak, *Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme Boyutu* puanının "orta sosyoekonomik" ve "düşük sosyoekonomik" düzeydeki annelerden anlamlı olarak daha düşük bulunmuştur. "Orta sosyoekonomik" ve "düşük sosyoekonomik" düzeydeki ev kadınlarının *Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme Boyutu* ve *Karı-Koca Geçimsizliği - Evlilik Uyumsuzluğu Boyutu* puanları arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir. Bu bulgular, Türkçe PARI alt ölçeklerinin yapı geçerliliğini desteklemektedir (LeCompte, Le Compte ve Özer, 1978).

PARI anne-babalara, gençlere ve çocuklara uygulanabilmektedir (Öner, 1997). Bu bilgiyle tutarlı olarak, Küçük (1987) 15 yaşındaki 160 lise öğrencisi ve onların anne (n = 152) babalarıyla (n = 138) yaptığı çalışmada, ergenlere ve anne- babalarına aynı anda PARI'yi uygulamış olup, PARI'nin ölçtüğü boyutların değerlendirilmesinde, ergenler ve anne-babaların ebeveyn tutumu değerlendirmesinde anlamlı farklılıklar göstermeyip, kendi içlerinde tutarlılık gösterdiklerini bulgulamıştır. Ayrıca, Le Compte, Le Compte ve Özer (1978), PARI ölçeğinin Türkçe versiyonu çalışmasında ölçeğin son halini 34 lise öğrencisine uygulayarak test-tekrar test güvenilirliğini sınamış olup, test-tekrar test güvenilirlik oranlarının .58 ve .88 arasında yer aldığını bulgulamışlardır.

İşlem

Öğrencilere, çalışmanın amacı ve sonuçların yalnızca araştırma kapsamı içinde kullanılacağı bildirildikten sonra, doldurmaları istenen testlerin özellikleri konusunda kısa bilgi verilmiştir. Öğrenciler testleri rehberlik dersi saatinde, sınıf öğretmenin gözetiminde doldurmuşlardır.

Öğrencilere verilen test bataryasının ilk sayfasında, çalışmanın gizliliği ve çalışmaya katılımın gönüllülük esasına göre olduğuna ilişkin bilgiler verilmiş ve yaş, cinsiyet, anne-baba eğitimi, anne-baba medeni durumu ve aile geliri ile ilgili olarak geliştirilen, yapılandırılmış sorular sorulmuştur. Bütün istatistiksel analizler, İstanbul Üniversitesi, Bilgi İşlem Birimi üzerinden erişilen, SPSS 11.5 istatistik programı kullanılarak yapılmıştır.

Bulgular

Ergenlerde görülen duygusal ve davranışsal problemleri yordamada, benlik saygısı, aile etkileşimi, aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumunun etkisini görmek amacıyla aşamalı regresyon analizi kullanılmıştır. "11-18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği"nin değerlendirilmesi sonucunda elde edilen, toplam problem, iç yönelim problemleri ve dış yönelim problemleri ile, iç yönelim problemleri altında gruplanan sos-

yal içe dönüklük, somatik sorunlar, anksiyete / depresyon, dışa yönelim problemleri altında gruplanan suça yönelik davranışlar, saldırgan davranışlar ve hiçbir genel kategori altında yer almayan sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları ve yıkıcı davranışlardan oluşan alt ölçekler, sırasıyla bağımlı değişken olarak kullanılmış olup, her bir regresyon denkleminin birinci adımında, cinsiyet, anne-baba eğitimi, kardeş sayısı, ailenin ortalama gelir düzeyi, ikinci adımında ise, benlik saygısı, ADÖ - alt testleri ve PARI - alt testleri, aşamalı olarak (stepwise) denkleme sokulmuştur. Her bir bağımsız değişkene yönelik bulgular aşağıda ayrı ayrı ele alınmaktadır.

Genel Ölçümlerin Yordanması:

Öncelikle genel ölçümler için sırasıyla toplam Problemler, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim ölçümlerinin yordanmasına yönelik 3 ayrı regresyon denklemleri oluşturulmuştur. Bu analizden elde edilen sonuçlar Tablo 1'de verilmiştir.

Toplam Problem Davranışlar. Toplam problem davranışları yordamak için yürütülen regresyon analizi sonuçlarına göre, benlik saygısının düşük olması ($\beta = .30, p < .001$) ile aile içinde genel işlevlerin bozuk olmasının ($\beta = .35, p < .001$), ergenlerde görülen toplam davranış problemlerinin yordanmasına anlamlı katkıları olduğu görülmüştür. Bu iki değişken toplam varyansın % 28'ini açıklamaktadır.

İçe Yönelim Problemleri. İçe yönelim problemlerini yordamak amacıyla yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre, aile içinde duygusal tepki vermede yaşanan sorun ($\beta = .37, p < .001$) ile ergenin benlik saygısının düşük olmasının ($\beta = .36, p < .001$), içe yönelim problemlerinin yordanmasına anlamlı katkıları olduğu görülmüştür. Bu iki değişken toplam varyansın % 35'ini açıklamaktadır.

Dışa Yönelim Problemleri. Dışa yönelim problemlerini yordamak için yürütülen regresyon analizi sonuçlarına göre, dışa yönelim problemlerinin kızlarda daha fazla olma eğiliminde olduğu, ancak diğer yordayıcılar denkleme girdikten sonra cinsi-

Tablo 1

Toplam Problem, İçe Yönelim ve Dışa Yönelimin Benlik Saygısı, Aile Fonksiyonları, Çocuk Yetiştirme Tutumu ile Olan İlişkisi

	F değişim	F değeri için s.d. (serbestlik derecesi)	β (son basamak)	t değeri (son basamak)	Kısmi korelasyon	Model R ²
Toplam Problem						
Gİ (ADÖ)	26.56***	1,106	.35	3.90***	.36	.20
BS	11.19***	1,105	.30	3.35***	.31	.28
İçe Yönelim						
DTV (ADÖ)	30.73***	1,106	.37	4.54***	.41	.23
BS	19.33***	1,105	.36	4.40***	.39	.35
Dışa Yönelim						
Cinsiyet	5.41*	1,106	-.12	-1.25	-.12	.05
R(ADÖ)	14.53***	1,105	.24	2.72**	.26	.16
BDB(PARI)	7.31**	1,104	-.37	-3.82***	-.35	.22
AEP (PARI)	6.50*	1,103	.24	2.47**	.24	.27
BS	5.19*	1,102	.20	2.28*	.22	.30

Gİ: Genel İşlevler; ADÖ: Aile Değerlendirme Ölçeği; BS: Benlik Saygısı; DTV: Duygusal Tepki Verebilme;

Cinsiyet: (1) Kız, (2) Erkek; R: Roller; BDB: Baskı Disiplin Boyutu; PARI: Anne-Baba Tutum Ölçeği;

AEP: Arkadaşlık, Eşitlik Paylaşma.

***p < .001; **p < .01; *p < .05.

yetin yordama gücünü kaybettiği ($\beta = -.12$, $p > .05$), dışa yönelim problemleri ile, PARI'nin baskı ve disiplin boyutunda yansıtılan tutum arasında ters yönde ilişki olduğu, bir anlamda baskı ve disiplini reddeden bir tutum içinde oldukları bulunmuştur ($\beta = -.37$, $p < .001$). Buna ek olarak, çocuk yetiştirme tutumunda, arkadaşlık, eşitlik ve paylaşmanın artması ($\beta = .24$, $p < .01$), aile içinde rol dağılımında problem yaşanması ($\beta = .24$, $p < .01$) ve benlik saygısının düşük olmasının ($\beta = .20$, $p < .05$) dışa yönelim problemlerinin yordanmasına anlamlı katkıları olduğu görülmüştür. Bu 5 değişken toplam varyansın %30'unu açıklamaktadır.

İçe Yönelim Problemlerini Oluşturan Alt Ölçümlerin Yordanması:

İçe yönelim problemleri için sırasıyla Sosyal İçe Dönüklük, Somatik Sorunlar ve Anksiyete / Depresyon ölçümlerinin yordanması amacıyla 3 ayrı regresyon denklemi oluşturulmuştur. Bu analizlerden elde edilen sonuçlar Tablo 2'de verilmiştir.

Sosyal İçe Dönüklük. Sosyal içe dönüklük probleminin yordanması için oluşturulan regresyon analizi sonucuna göre, aile içinde bireylerin duygularını ifade etmekten kaçınması ($\beta = .43$, $p < .001$), benlik saygısının düşük olması ($\beta = .30$, $p < .001$) ve ebeveyn geçimsizliğinin çocuk yetiştirmeyi olumsuz yönde etkilediği tutumunu reddetme ($\beta = -.19$, $p < .05$) sosyal içe dönüklük probleminin yordanmasına anlamlı katkıları olduğu görülmüştür. Bu 3 değişken toplam varyansın % 33'ünü açıklamaktadır.

Somatik Sorunlar. Somatik sorunları yordamak için yürütülen regresyon analizi sonucuna göre, sadece aile içi iletişimin yetersiz olmasının ($\beta = .33$, $p < .001$), somatik problemlerin yordanmasına anlamlı katkısı olduğu görülmüştür. Bu değişken kendi başına toplam varyansın % 11'ini açıklamaktadır.

Anksiyete / Depresyon. Anksiyete / depresyon problemlerini yordamak için yapılan regresyon

Tablo 2

İçe Yönelimi Oluşturan Alt Ölçeklerin Benlik Saygısı, Aile Fonksiyonları, Çocuk Yetiştirme Tutumu ile Olan İlişkisi

	F değişim	F değeri için s.d. (serbestlik derecesi)	β (son basamak)	t değeri (son basamak)	Kısmi korelasyon	Model R ²
Sosyal İçe Dönüklük						
DTV (ADÖ)	29.56***	1, 106	.43	5.00***	.44	.22
BS	10.81***	1, 105	.30	3.60***	.33	.29
EG (PARI)	5.38*	1, 104	-.19	-2.32*	-.22	.33
Somatik Sorunlar						
İletişim (ADÖ)	13.35***	1, 106	.33	3.65***	.33	.11
Anksiyete/Depresyon						
Annenin eğitimi	5.55*	1, 106	-.09	-1.17	-.11	.05
BS	43.82***	1, 105	.46	5.47***	.47	.33
Gİ (ADÖ)	9.73**	1, 104	.26	3.12**	.27	.39

DTV: Duygusal Tepki Verebilme; ADÖ: Aile Değerlendirme Ölçeği; BS: Benlik Saygısı;

EG: Ebeveyn Geçimsizliği; PARI: Anne-Baba Tutum Ölçeği; Gİ: Genel İşlevler

***p < .001; **p < .01; *p < .05.

analizi sonucuna göre, annenin eğitiminin düşük olması ergenlerin anksiyete / depresyon problemlerinin artmasında açıklayıcı olurken, diğer yordayıcıların denkleme girmesiyle, annenin eğitim düzeyinin yordama gücünü kaybettiği ($\beta = -.09$, $p > .05$), öte yandan, ergenlerde benlik saygısının düşük olmasının ($\beta = .46$, $p < .001$) ve aile içinde genel işlevlerde problem yaşanmasının ($\beta = .26$,

$p < .01$) anksiyete / depresyon problemlerinin yordanmasına anlamlı katkıları olduğu görülmüştür. Bu 3 değişken toplam varyansın % 39'unu açıklamaktadır.

Dışa Yönelimi Oluşturan Alt Ölçümlerin Yordanması:

Dışa yönelim problemleri için sırasıyla Suça Yönelik Davranışlar ve Saldırgan Davranışlar öl-

Tablo 3

Dışa Yönelimi Oluşturan Alt Ölçeklerin Benlik Saygısı, Aile Fonksiyonları, Çocuk Yetiştirme Tutumu ile Olan İlişkisi

	F değişim	F değeri için s.d. (serbestlik derecesi)	β (son basamak)	t değeri (son basamak)	Kısmi korelasyon	Model R ²
Suça Yönelik Davranışlar						
Annenin eğitimi	6.37**	1.106	.28	3.05**	.29	.06
Gİ (ADÖ)	11.52***	1.105	.31	3.39***	.31	.15
Saldırgan Davranışlar						
DK (ADÖ)	11.17***	1, 106	.30	3.37***	.31	.10
BDB (PARI)	7.89**	1.105	-.25	-2.81**	-.26	.16

Gİ: Genel İşlevler; ADÖ: Aile Değerlendirme Ölçeği; DK: Davranış Kontrolü; BDB: Baskı

Disiplin Boyutu; PARI: Anne-Baba Tutum Ölçeği.

***p < .001; **p < .01; *p < .05.

Tablo 4

Sosyal Sorunlar, Düşünce Sorunları, Dikkat Sorunları ve Yıkıcı Davranışlar Alt Ölçeklerinin Benlik Saygısı, Aile Fonksiyonları, Çocuk Yetiştirme Tutumu ile Olan İlişkisi

	F değişim	F değeri için s.d. (serbestlik derecesi)	β (son basamak)	t değeri (son basamak)	Kısmi korelasyon	Model R ²
Sosyal Sorunlar						
DK (ADÖ)	17.05***	1, 106	.37	4.13***	.37	.14
Düşünce Sorunları						
GI (ADÖ)	14.01***	1, 106	.30	3.37***	.31	.12
AEP (PARI)	5.01*	1, 105	.27	2.85**	.27	.16
BDP (PARI)	4.06*	1, 104	-.19	-2.06*	-.19	.19
Dikkat Sorunları						
Cinsiyet	3.99*	1, 106	-.22	-2.58**	-.25	.04
BS	31.35***	1, 105	.40	4.76***	.42	.26
Roller (ADÖ)	10.05**	1, 104	.27	3.24**	.30	.32
BDB (PARI)	3.98*	1, 103	-.18	-1.10*	-.19	.35
Yıkıcı Davranışlar						
BS	17.02***	1, 44	.44	3.77***	.50	.28
PÇ (ADÖ)	12.07***	1.44	.41	3.47***	.47	.44

DK: Davranış Kontrolü; ADÖ: Aile Değerlendirme Ölçeği; GI: Genel İşlevler; DTV: Duygusal Tepki Verebilme; AEP: Arkadaşlık, Eşitlik, Paylaşma; PARI: Anne-Baba Tutum Ölçeği; BDP: Baskı Disiplin Boyutu; Cinsiyet: (1) Kız, (2) Erkek; BS: Benlik Saygısı; PÇ: Problem Çözme
***p < .001; **p < .01; *p < .05.

çümlerinin yordanması amacıyla 2 regresyon denklemi oluşturulmuştur. Bu analizlerden elde edilen sonuçlar Tablo 3'te verilmektedir.

Suçaya Yönelik Davranışlar. Suçaya yönelik davranışların yordanması için yürütülen regresyon analizi sonuçlarına göre, aile içinde genel işlevlerde yaşanan problemlerin ($\beta = .31, p < .001$) ve annenin eğitim düzeyinin artmasının ($\beta = .28, p < .01$) suçaya yönelik davranış problemlerinin yordanmasına anlamlı katkıları olduğu görülmüştür. Bu 2 değişken toplam varyansın % 15'ini açıklamaktadır.

Saldırgan Davranışlar. Saldırgan davranışların yordanması için yürütülen regresyon analizi sonuçlarına göre, aile içinde davranış kontrolünde problem yaşanması ($\beta = .30, p < .001$) ve baskı-disiplin boyutunun reddedilmesinin ($\beta = -.25, p < .01$) ergenler tarafından belirtilen saldırgan davranışların

yordanmasına anlamlı katkıları olduğu görülmüştür. Bu 2 değişken toplam varyansın % 16'sını açıklamaktadır.

Sosyal, Düşünce ve Dikkat Sorunları Ölçümleri ile Yıkıcı Davranışlar Ölçümünün Yordanması:

İçe Yönelim, Dışa Yönelim gruplaması içinde yer almayan sosyal, düşünce ve dikkat sorunları ile yıkıcı davranışlar ölçümlerini yordamak için uygulanan regresyon analizi sonuçları Tablo 4'te verilmektedir.

Sosyal Sorunlar. Aile içinde davranış kontrolünün artmasının ($\beta = .37, p < .001$) sosyal sorunların yordanmasına anlamlı katkısı olduğu görülmüştür. Bu değişken tek başına toplam varyansın % 14'ünü açıklamaktadır.

Düşünce Sorunları. Ailede genel işlevlerin bozulması ($\beta = .30, p < .001$), ebeveynin arkadaşça,

eşitlikçi ve paylaşımcı bir tutum içinde algılanması ($\beta = .27, p < .01$) ve baskı-disiplin boyutunun reddedilmesinin ($\beta = -.19, p < .05$), düşünce sorunlarının yordanmasına anlamlı katkıları olduğu görülmüştür. Bu 3 değişken toplam varyansın % 19'unu açıklamaktadır.

Dikkat Sorunları. Düşük benlik saygısı ($\beta = .40, p < .001$), ailede rol dağılımının yetersiz olması ($\beta = .27, p < .01$) ve baskı ve disiplinin olumsuz olarak algılanmasının ($\beta = -.18, p < .05$), dikkat sorunlarının yordanmasına anlamlı katkıları olduğu, ayrıca kızlarda ($\beta = -.22, p < .01$) anlamlı olarak daha fazla dikkat sorunu olduğu bulgulanmıştır. Bu 4 değişken toplam varyansın % 35'ini açıklamaktadır.

Yıkıcı Davranışlar. Aile bireylerinin problem çözme konusunda yetersiz kalmaları ($\beta = .41, p < .001$) ve ergenin benlik saygısının düşük olmasının ($\beta = .44, p < .001$), yıkıcı davranışların yordanmasına anlamlı katkıları olduğu görülmüştür. Bu 2 değişken toplam varyansın % 44'ünü açıklamaktadır.

Tartışma

Bu çalışmada, gençlerde görülen davranış problemlerinin açıklanmasında cinsiyet ve annenin eğitim düzeyine ek olarak, aile ilişkileri, ebeveyn çocuk yetiştirme tutumu algısı ve benlik saygısı düzeyinin önemli faktörler olduğu bulunmuştur. Kontrol değişkenleri olarak ele alınan cinsiyet, anne-baba eğitimi, kardeş sayısı ve ailenin ortalama gelir düzeyi değişkenlerinden, yalnızca cinsiyet ve annenin eğitim düzeyi davranış problemlerinin yordanmasında anlamlı katkıda bulunmuşlardır. Kızlarda dışa yönelik davranış problemlerinin görülme eğiliminin daha fazla olması, diğer açıklayıcı değişkenlerin denkleme girmesi ile anlamını yitirmiştir. Öte yandan, dikkat sorunları kızlarda daha fazla gözlenmiştir. Kızlarda gözlenen dikkat eksikliği sorunları ile ilgili olarak yapılan çalışmalardan elde edilen bulgular, bu problemin, aile işlevlerinin bozuk olması veya ebeveynde gözlenen dikkat eksikliği, anksiyete, davranış problemleriyle ilişkili ol-

duğu şeklindedir (Braaten ve ark., 2003; Faraone, Biederman ve Manuteaux, 2001; Faraone ve ark., 2001). Bu bağlamda, dikkat eksikliği ile aile işlevleri ve ebeveynin psikolojik durumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu gözükmemektedir. Şahin ve Güvenç (1996), yaptıkları çalışmada, erkeklerin, kızlara oranla, aile üyelerinin birbirini daha rahat anlayabildikleri ve bunun uzantısı olarak çatışmalarını daha rahat çözümlenebildiklerini bildirdiğini tesbit etmişler; bu bulguyu, erkeklerin aile içinde çatışmaya yol açacak duygularını, kızgınlıklarını kızlara göre daha rahatlıkla ifade edebildikleri şeklinde yorumlamışlardır. Bir anlamda, kızların, aile içinde kendileri için problem, kızgınlık yaratan durumları konuşmaktan kaçınıp, muhtemelen bu tutumlarından dolayı gerginlik/anksiyete yaşadıkları ve yaşadıkları bu anksiyetenin, konsantrasyon ve dikkat sorunlarına yol açmış olabileceği düşünülebilir.

Suçta yönelik davranış probleminin, annenin eğitim düzeyindeki artışla anlamlı ilişki beklenenden farklı bir sonuç gibi gözükmemektedir. Ancak, annenin eğitim düzeyindeki artışın, onun hem iş hem de ev ortamında aktif olmasını beraberinde getirmesi ve bunun sonucunda annenin ergenle geçirdiği zamanın hem kalitesinin hem de sıklık ve süresinin düşmesiyle ilişkilendirilmesi düşünülebilir.

Davranış Problemleri ve Aile İşlevleri

Aile içi bütünlük, eşit ve dengeli rol dağılımı ile etkin iletişim, ergenin sağlıklı gelişimi için önemli olmaktadır (Burt ve ark., 1988, Erol, Toprak ve Yazıcı, 2002). Bu çalışmada, aile işlevlerinden, iletişim, duygusal tepki verebilme ve genel işlevlerde problem yaşanması, içe yönelim problemi ve bu kategori altında yer alan, anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük, somatik sorunlar üzerinde açıklayıcı olmuştur. Bu bulgular genel anlamda, içe yönelim problemi olan gençlerin, problemlerine doğrudan ve nedenselliği gözetken çözüm aramak yerine, kendilerini çatışma alanından geriye çeken bir davranışsal örüntü gösterdiklerini düşündürmektedir. Bu gençler bir yandan, her konuda ken-

dilerini sorumlu hissederken, diğer yandan bu sorumlulukla nasıl başa çıkacakları konusunda belirsizlik, çaresizlik ve yönelimsizlik sergilemektedir. Aile içinde özellikle duygusal tepki verememe, aile bireylerinin sevinç, üzüntü, kızgınlık ve kırgınlıklarını birbirine ifade etme şanslarının olmaması, çatışma ve beklentilerin konuşulmasından kaçınılması, bireyin tüm kızgınlığını kendine yöneltmesine, dolayısıyla depresyon, somatik şikayetler gibi belirtilerin ortaya çıkmasına neden teşkil edebilmektedir. Erol, Toprak ve Yazıcı'nın (2002), yaptıkları çalışmaya göre, aile işlevlerinden, iletişim, problem çözme, duygusal tepki verebilme boyutlarında problem yaşanması ile depresyon arasında anlamlı ilişki mevcuttur. Ayrıca, bu çalışmada, içe yönelim alt-testleri arasında yer alan somatik bozukluklarda açıklayıcı olan tek faktörün, aile içi iletişim yetersizliği, bir başka deyişle aile içinde bireylerin duygu ve düşüncelerini, problemlerini birbirlerine ifade edemiyor olmaları, bu bağlamda değerlendirilmesi gereken bir bulgudur. Bu bulgu, problemini çözüme yönelik, kabul edilebilir tarz ve içerikle ifade edemeyen gencin, çatışmalarını bedenselleştirme eğiliminde olduğuna işaret etmektedir. Aile içi açık iletişim, ergenin olumlu kimlik gelişmesine, başetme ve sosyal becerilerinin yeterlik kazanmasına fırsat vermekte olup, özellikle, ebeveyn ve ergen arasındaki iletişimin olumlu-destekleyici niteliği, gencin kendi ayakları üzerinde durup, bağımsız bir yetişkine dönüşümünde etkili olmaktadır (Küçük,1987; Noller ve Callan,1991; Sümer ve Güngör, 1999). Ayrıca, bu çalışmada, ailenin problem çözme işlevlerinde yetersiz kalması, ergenin yıkıcı davranışları üzerinde açıklayıcı olurken, ailede davranış kontrolünde yaşanan problem, ergenin saldırgan davranışları ve sosyal sorunları üzerinde anlamlı derecede açıklayıcı bulunmuştur. Bir anlamda ergen, aile içinde yaşadığı yetersiz problem çözme becerisi ve davranış kontrolünü çevresiyle kurduğu ilişkilere de yansıtılmaktadır.

Davranış Problemleri ve Çocuk Yetiştirme Tutumu

Ebeveyn tutumu ile ilgili olarak yapılan çalışmaların çoğunda baskı/disiplin boyutu ve demokra-

tik tutum ön plana çıkmakta olup, Allen, Aber ve Leadbeater'a (1990) göre, ebeveynin ilgisiz tutumu, yeterli disiplin sağlayamaması, gencin saldırgan davranışlarıyla bağlantılıdır. Bu çalışmada, suça yönelik ve saldırgan davranışların alt-test olarak yer aldığı dışa yönelim problemlerinde, ergenin baskı ve disiplin boyutundaki algılamalarındaki olumsuzluk vurgusu önemli bulunmuştur. Ergenin ailesinde aile fonksiyonlarını, ebeveyn tutumunu yeterince etkili bulmaması ve bu tutumu ilgisizlik, desteklenmeme ve kendi haline bırakılma olarak değerlendirmesi, ergenin çevresine karşı daha olumsuz, saldırgan, yıkıcı bir tutum benimsemesinde rol oynamış olabilir. Öte yandan, arkadaşlık-çerçitlik-paylaşım boyutunun onaylanması, ergenin dışa yönelim ve düşünce sorunlarını yordamada anlamlı bulunmuştur. Benzer bir şekilde, Card ve Hodges (2003) yaptıkları çalışmada, ebeveyn-çocuk/ergen arasındaki bağlanma düzeyi, ebeveynin sıcaklığı, kontrol düzeyi ve psikolojik sağlığını, çocuk veya ergenin çevresiyle olan sosyal ilişkileri ve arkadaş düşmanlığı ile arkadaş reddi üzerinde açıklayıcı bulmuşlardır.

Bu bulgular çocuk yetiştirmede önemli bir yeri olan disiplin ve anlayış, arkadaşlık, demokratik olma arasındaki hassas dengeye dikkat çekmektedir. Öztürk'e (1994) göre, ailenin çocuğa/ergene karşı olan tutumunda, sevgi ve disiplinden oluşan iki temel öğe vardır. Bu öğelerin çocuğa sunulmasında yaşanan orantısızlık (aşırı sevgi ve disiplin veya hiç olmayan sevgi ve disiplin), çocuğun/gencin kendini olumlu bir şekilde geliştirmesine, kendini ifade etmesine engel olmaktadır. Bu bağlamda, ebeveynin kontrol, disiplin ve eşitlik/paylaşıcılık arasındaki dengeyi, ergenin sağlıklı gelişimi için optimal düzeyde sağlaması gerekmektedir (Noller ve Callan, 1991).

Bu çalışmada, içe yönelim problemlerini oluşturan alt ölçeklerden biri olan, sosyal içe dönüklük problemi ile ebeveyn geçimsizliği arasında negatif ilişki bulunmuştur. Buna göre, sosyal içe dönüklük puanı yüksek olan gençlerin, ebeveyn geçimsizliğini reddeder/ yok sayar bir tutum içinde olması, aile

içinde yaşanan sorunları dışsallaştırıp, kendilerinden kaynaklanan bireysel sorunlar olarak değerlendirilmeleri şeklinde yorumlanabilir. Ergen, ebeveyn geçimsizliği ve aile içinde yaşanan sorunların, kendinden kaynaklandığını düşünerek, kendini suçlama ve dış dünyadan uzaklaşma eğiliminde olabilir. Öte yandan, ebeveyn geçimsizliğinin artmasıyla, sosyal içe dönüklüğün azalması şeklindeki bir ilişki Yılmaz'ın (2001) bulgusuyla paralellik gösteriyor olup, genç aile içinde yaşanan uyumsuzluktan / ebeveyn geçimsizliğinden uzaklaşarak, dış dünyayla / sosyal çevresiyle olan ilişkilerine ağırlık verilmektedir. Ayrıca, ebeveyn geçimsizliğini değerlendiren sorular incelendiğinde, soruların daha çok baba fonksiyonlarının yetersizliğini ve annenin bu durum karşısında yaşadığı çaresizliği vurguladığı dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, bu tutuma atfedilen ölçümün daha çok ebeveyn geçimsizliğinin, yetersiz baba fonksiyonlarına ve çaresiz anne tutumuna bağlı olarak algılanışı şeklinde yorumlanabilir.

Davranış Problemleri ve Benlik Saygısı

Bu çalışmada ergenin benlik saygısının düşük olması, davranış problemlerinden, toplam problem, içe yönelim, dışa yönelim, sosyal içe dönüklük, anksiyete/depresyon, dikkat sorunu ve yıkıcı davranışların yordanmasında açıklayıcı olmuştur. Bu bulgular literatür ile paralellik göstermekte olup, Baumeister, Campbell, Krueger ve Vahs'a (2003) göre, dikkat edilmesi gereken önemli husus, benlik saygısının, bireyin kendini algılamasına bağlı, subjektif bir değerlendirme sonucu ortaya çıkmasıdır. Bu değerlendirme, çevreyle olan dinamik etkileşim içinde, olumlu ve olumsuz geri-bildirimlerle şekillenmektedir. Ergen açısından ele alındığında, ebeveynin geri bildirimleri, ebeveynin ergen ile ilgili olarak oluşturduğu değerleri yansıtmakta, bu da benlik saygısının oluşumunda önemli olmaktadır (Bednor ve Peterson, 1995; Erol, Toprak ve Yazıcı, 2002; Noller ve Callan, 1991; Sümer ve Güngör, 1999; Yılmaz, 2001). Bir anlamda düşük benlik saygısı, ebeveyninden alınan olumsuz geri bildirim, değersizleştirilme, bireyselliğin tanınmaması,

önemsenmeme ve ailenin "ebeveyn fonksiyonları"nı yerine getirememesi, aile içi iletişim ve etkileşimin sorunlu olmasıyla ilişkili bulunmaktadır (Erol, Toprak ve Yazıcı, 2002; Aycan, 1992). Buna bağlı olarak benlik saygısı düşük ergen, aile ve sosyal çevresi içinde iletişim/etkileşim problemleri yaşamının yanı sıra, gerek kendine yönelik (depresyon/anksiyete, sosyal içe dönüklük), gerekse dışarıya yönelik (yıkıcı davranışlar, saldırganlık) davranış problemleri geliştirebilmektedir. Neiss, Sedikides ve Stevenson'a (2002) göre, düşük benlik saygısı, daha çok ve daha ağır psikolojik probleme, aile işlevlerinin bozukluğuna ve ebeveyn tutumundaki sorunlara dikkati yönlendirmektedir. Burt, Cohen ve Bjorck (1988), aile ortamı ile ergenlerde gözlenen anksiyete, depresyon ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda, kendi içinde bütünlük taşıyan, üyelerine duygularını açıkça ifade etmesine olanak tanıyan ailelerde yer alan gençlerin, depresyon ve anksiyete düzeylerinin daha düşük, benlik saygısı düzeyinin ise daha yüksek olduğunu bulgulamışlardır. Baumeister ve arkadaşlarına (2003) göre, yüksek benlik saygısı ve mutluluk arasında doğrudan ilişki gözlenirken, düşük benlik saygısı, depresif semptomların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Özetle, bu çalışmada, klinik düzeyde psikolojik problem bildirmeyen, "normal" popülasyonu temsil ettiği düşünülen ergenlerin algılarına bağlı olarak elde edilen bulgular, literatürdeki çalışmalarını destekler nitelikte olup, düşük benlik saygısı, aile işlevlerinden özellikle iletişim, duygusal tepki verebilme, problem çözme, genel işlevlerde problem yaşanması, ebeveynin arkadaşça, eşitlikçi tutum içinde algılanması isteği ile baskı ve disiplin boyutundaki aşırı gevşeklik algısı, gençlerde görülen davranış problemleri ile ilişkili bulunmuştur. Ackerman'a (1958) göre, işlevsel aile veya işlevsel olmayan aile şeklinde kesin bir ayırım yapmak çok zordur. Yalnızca "işlevsel olmaya yatkın aile" ile "işlevsel olmamaya yatkın aile"den bahsetmek söz konusu olabilir. İşlevsel olma eğilimindeki ailelerde, bireyler arasında iletişim sağlanabildiği, aile

üyelerinin duygularını ifade edebildikleri, problem çözebilme ve birbirine destek olabilme becerisine sahip oldukları gözlenmektedir. Gençlerin ergenlikten yetişkinliğe geçiş süreçlerini sağlıklı bir şekilde tamamlayıp, ayakları üzerinde durabilen, bireyselliğini kazanmış yetişkinler olabilmeleri için, ebeveynin ilgi, destek ve onayı kadar ergenin duygu ve düşüncelerini, çevresindekilerle açıkça paylaşabilmesi ve benlik saygısını koruyabilmesinin, yani birliktelik-bireysellik arasındaki hassas dengeğin önemi çok açıktır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada katılımcıların sayısının düşük ve yalnızca Anadolu Lisesi öğrencileri olması, araştırmayla ilgili önemli sınırlılıklardan birini oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında yer alan öğrenciler, sosyo-ekonomik düzey bakımından geniş bir yelpazede yer almalarına rağmen, gösterdikleri akademik performans nedeni ile normal popülasyonda yer alan gençleri temsil etmeyebilir. Bu nedenle, benzer bir çalışmaya düz devlet lisesi ve meslek lisesinde yer alan öğrencilerin dahil edilmesi, araştırma verilerinin daha genellenebilir olmasını sağlayacaktır. Ayrıca, benzer bir çalışmada aynı ölçeklerin anne-baba tarafından da doldurulması, özellikle gençlerde görülen davranış problemleri, ebeveyn tutumu ve aile ilişkileri açısından değerli veriler elde edilmesini sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Achenbach, T. M., (1991b). *Manual for the Youth Self-Report and 1991 Profile*. Burlington, VT: University of Vermont, Department of Psychiatry.
- Ackerman, N. W., (1958). *The Psychodynamics of Family Life. Diagnosis and Treatment of Family Relationships*. United States of America: Basic Books, Inc.
- Allen, P.J., Aber, J. L., & Leadbeater, B. J., (1990). Adolescent problem behaviors: The influence of attachment and autonomy. *Adolescence: psychopathology, normality and creativity. The Psychiatric Clinics of North America*, 13, 455-467.
- Aycan, K. Z., (1992). *Adolescents' school-related self-assessment values, and aspirations*. Tez (M.A.) Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Barett, P., Alison, S., & Healey, L., (2002). Do parent and child behaviours differentiate families whose children have obsessive-compulsive disorder from other clinic and non-clinic families? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 597-607.
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., & Vahs, K. D., (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *American Psychological Society. Psychological Science in the Public Interest*, 4, No. 1.
- Beavers, W. R., (1981). A systems model of family for family therapists. *Journal of Marital and Family Therapy*, 299-307.
- Bednor, R.L., & Peterson, S.R., (1995). *Self-Esteem: Paradoxes and Innovations in Clinical Theory and Practice*. (2nd ed.) Washington, DC: American Psychological Association.
- Bentovim, A., Barnes, G. G., & Cooklin, A. (1989). *Family Therapy : Complementary Frameworks of Theory and Practice* (2nd ed.). London: Academic Press Limited.
- Braaton, B. E., Beiderman, J., Monuteaux, C. M., Mick, E., Calhoun, E., Catton, G., & Faraone, V. S., (2003). Revisiting the association between attention-deficit / hyperactivity disorder and anxiety disorders: a familial risk analysis. *Biological Psychiatry*, 53, 93-99.
- Bulut, I., (1990). *Aile Değerlendirme Ölçeği Elkitabı*. Ankara: Özgüzel Matbaası.
- Burt, C. E., Cohen, L. H., & Bjorck, J. P., (1988). Perceived family environment as a moderator of young adolescents's life stress adjustment. *American Journal of Community Psychology*, 16, 101-122.
- Card, N. A., & Hodges, V. E. E., (2003). Parent-child relationships and enimity with peers: the role of avoidant and preoccupied attachment. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 102, 23-37.
- Çuhadaroğlu, F., (1986). *Adolesanlarda Benlik Saygısı*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Psikiyatri Bölümü.
- Erol, A., Toprak, G., & Yazıcı, F. (2002). Üniversite öğrencisi kadınlarda yeme bozukluğu ve genel psikolojik belirtileri yordayan etkenler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13 (1): 48-57.
- Erol, N., Kılıç C., Ulusoy, M., Keçeci, M., & Şimşek, Z. (1998). *Türkiye Ruh Sağlığı Profili Raporu*. Ankara: Eksen Tanıtım Ltd. Şti.
- Eryüksel, N.G., (1996). Ana-baba ve ergen ilişkilerinin davranışsal aile sistemleri modeline göre değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11 (38), 1-17.

- Epstein, N. B., Bolwin, L.M., & Bishop, D.S., (1983). The Mc Master family assessment device. *Journal of Marital and Family Therapy*, 9, 171-180.
- Faraone, S. V., Biederman, J., & Manuteaux, M.C., (2001). Attention deficit hyperactivity disorder with bipolar disorder in girls: further evidence for a familial subtype? *Journal of Affective Disorders*, 64, 19-26.
- Faraone, S. V., Biederman, J., Mick E., Doyle, A. E., Wilens, T., Spencer, T., Fraizer, E., & Mullen, K. (2001). A family study of psychiatric comorbidity in girls and boys with attention-deficit / hyperactivity disorder. *Society of Biological Psychiatry*, 50, 586-592.
- Garnefski, N., & Doets, T., (2000). Perceived social support and dysfunctioning in "clinical" and "normal" adolescents. *Journal of Adolescence*, 23, 753-762.
- Küçük, Ş. A., (1987). *The validity of the Turkish form of PARI subscales II, III, IV*. Tez (M.A.) Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Laird, D. R., Pettit, S. G., Dodge, A. K., & Bates, E. J., (2003). Change in parent's monitoring knowledge: links with parenting, relationship quality, adolescent beliefs, and antisocial behavior. *Social Development*, 12, 402-419.
- LeCompte, G., Le Compte, A., & Özer, S., (1978). Üç sosyo-ekonomik düzeyde, Ankaralı annelerin çocuk yetiştirme tutumları: Bir ölçek uyarlaması. *Psikoloji Dergisi*, 1, 5-8.
- Marta, E., (1997). Parent-adolescent interactions and psychosocial risk in adolescents: an analysis of communication, support and gender. *Journal of Adolescence*, 20, 473-487.
- Neiss, B. M., Sedikides C., & Stevenson J., (2002). Self-esteem: a behavioral genetic perspective. *European Journal of Personality*, 16, 351-367.
- Noller, P., Callan, V., (1991). *The Adolescent in the Family*. London: Routledge.
- Öner, N. (1997). *Türkiye'de Kullanılan Psikolojik Testler* (3. Basım). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Öztürk, M. O., (1994). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları* (5. Basım). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Palmer J. E., (2000). Perceptions of parenting, social cognition and delinquency. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 7, 303 – 309.
- Palmer J. E., & Hollin, R. C., (2001). Sociomoral reasoning, perceptions of parenting and self reported delinquency in adolescents. *Applied Cognitive Psychology*, 15, 85-100.
- Rey, M. J., Walter G., Plopp M. J., & Denshire, E., (2000). Family environment in attention deficit hyperactivity, oppositional defiant and conduct disorders. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 34, 453- 457.
- Rochkin, V. V., Eisemann, M.& Hagglöf, B., (1988) Parental rearing and problem behavior in male delinquent adolescents versus controls in northern Russia. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 33, 477 - 482.
- Rosenberg, M., (1965). *Society and the Adolescent Self-Image*. New Jersey: Princeton University Pres.
- Schaefer, E.S., & Bell, R. Q., (1958). Development of a parental attitude research instrument. *Child Development*, 29, 339-361.
- Şahin, D., Güvenç, G. B., (1996). Ergenlerde aile algısı ve benlik algısı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11 (38), 22-32.
- Sümer, N., Güngör, D., (1999). Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14 (44), 35-58.
- Yılmaz, A., (2001). Eşler arasındaki uyum, anne-baba tutumu ve benlik algısı arasındaki ilişkilerin gelişimsel olarak incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 16 (47), 1-20.

Summary

The Association of Family Functioning, Parental Attitudes, and Self-Esteem with the Adolescents' Self Rated Behavioral Problems

Reyhan Bahçivan - Saydam
İstanbul Üniversitesi

Tülin Gençöz*
Orta Doğu Teknik Üniversitesi

In general, every child or adolescent needs loving, caring and supportive parents to become a healthy individual. Studies about family functioning and adolescents' behavioral problems indicate that "healthy families" are relatively more supportive, cohesive, encouraging and communicative than the families of the adolescents with emotional and behavioral difficulties (Barett, Alison & Healey, 2002; Garnefski & Doets, 2000; Palmer, 2000; Ray, Walter, Plopp & Denshire, 2000; Marta, 1997). According to Nichols and Schwartz (2001), supportive communication in the family encourages the development of more positive identities, a higher self esteem, and also higher levels of coping skills among adolescents. On the other hand, difficulties in coping skills and stress create emotional and behavioral problems.

Two basic family-functioning styles were identified by Beavers (1981): The inward-focused (centripetal) and outward-focused (centrifugal) styles. In healthy families, these two styles are balanced. Extreme forms of these styles are evident only in unhealthily functioning families, as either being strongly centripetal with intense family activities centered in the family, or strongly centrifugal with weak intrafamilial bonds and activities centered outside of the family. In addition, for Epstein, in the Mc Master model, the

healthy family is one where closeness is moderate and the control of behavior is flexible (Noller & Callan, 1991).

Neiss, Sedikides & Stevenson (2002) reported that there is a high relation between the family functioning and self-esteem. Individuals with high self-esteem have less psychological problems, such as depression or anxiety and better coping skills.

The studies mentioned above indicate that there is a close relationship between the family functioning, parental attitude, self-esteem and adolescents' behavioral problems. The present study was designed to examine the parental attitude and family functioning components as perceived by the adolescents and to evaluate the adolescents' self esteem and behavioral as well as emotional problems.

Method

Participants

The sample consisted of 153 adolescents, 66 (% 43) male and 87 (% 57) female from a public high school. The age range of the subjects varied between 14 and 17 (M = 15.09, S.D. = 1.01).

Measures

Rosenberg Self-Esteem Scale, Mc Master Family Assessment Device (FAD), The Youth Self

*Address for Correspondence: Tülin Gençöz, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, 06531, Ankara, Turkey.
E-mail: tgencoz@metu.edu.tr

Report (YSR) and Parental Attitude Research Instrument (PARI) were used for collecting data. The Rosenberg Self-Esteem Scale was designed by Rosenberg (1965) to measure the adolescents' global feeling of self-worth or self-acceptance. The scale consists of 10 items and each item is rated on a four-point scale from "strongly agree" (1) to "strongly disagree" (4). The scoring gives the self-esteem score ranging from 0 to 6 with higher scores reflecting poorer self esteem. Turkish adaptation of Rosenberg Self-Esteem Scale was developed by Çuhadaroğlu (1986). FAD is a 60-item self-report questionnaire, measuring individuals' perceptions of their family functioning. Each item is rated on a 4-point Likert scale with 1 standing for "strongly agree" and 4 for "strongly disagree". The higher scores indicate the less healthy perceived family functioning. The scale consists of seven subscales which are *Problem Solving, Communication, Roles, Affective Responsiveness, Affective Involvement, Behavior Control, General Functioning* (Epstein et al., 1983). The scale was adapted to Turkish by Bulut (1990). The Youth Self Report (YSR) questionnaire was designed by Achenbach (1991) to obtain standardized self-report on adolescent's (age range 11 to 18) view of competencies, feelings and behavioral/emotional problems. The scale consists of 112 items and each item would be answered as "the problem is not true for me" (0), "the problem sometimes or somewhat true for me" (1), "the problem always, very often true for me" (2) by the rater. The summing of 1's and 2's on all problem items, gives two second-order factors, "internalizing" (withdrawn, somatic complaints, anxious/depressed) and "externalizing" (delinquent, aggressive behavior). Social problems, thought problems, and attention problems do not fit in these two groups but the "total problem score" is obtained from the sum of all the sub-tests, with higher scores indicating more emotional and behavioral problems. The scale was adapted to Turkish Erol, Kılıç, Ulusoy, Keçeci, and Şimşek (1998). PARI was designed by Schaefer and Bell

(1958). The scale consists of 60 items and 5 subscales which are *Extreme Mothering or Overprotection, Democratic or Equality, Rejection of Homemaking Role, Marital Conflict, and Strict Discipline*. The Turkish adaptation of the PARI was developed by LeCompte, LeCompte and Özer (1978).

Results

Multiple regression analyses revealed low self-esteem ($t = 3.35, p < .001$) and disturbance in general functioning in family ($t = 3.90, p < .001$) as significant associates of Total Problems, measured by Youth Self-Report. Regression analysis for Internalizing Problems indicated lack of affective responsiveness in the family ($t = 4.54, p < .001$) and low self-esteem ($t = 4.40, p < .001$) as significant associates. In addition, lower score of strict discipline ($t = -3.82, p < .001$), higher score on being democratic or equalitarian ($t = 2.47, p < .05$) as a parental attitude, role problems in the family ($t = 2.72, p < .01$), and low self-esteem ($t = 2.28, p < .05$) were related with externalizing problems. Regression analyses for internalizing problems subscales revealed that lack of marital conflict ($t = -2.32, p < .05$), lack of affective responsiveness ($t = 5.00, p < .001$) and low self-esteem ($t = 3.60, p < .001$) were related with social withdrawal. Lack of communication in the family ($t = 3.65, p < .001$) was a significant associate of somatic complaints. Low self-esteem ($t = 5.47, p < .001$) and problems in general functioning ($t = 3.12, p < .01$) were significantly related with anxiety and / or depression. According to externalizing problems subscales' regression analysis, higher mother's educational level ($t = 3.05, p < .01$), and lack of an optimal general functioning in family were significant associates of delinquent behavior, while lack of behavior control in family ($t = 3.37, p < .001$), and refusal of strict discipline ($t = -2.81, p < .01$) were significantly related with aggressive behavior. In general, lack of optimal functioning in family, being democratic or equalitarian in child rearing, and rejection of

strict discipline had a significant influence on thought problems. Social problems were related significantly to the lack of behavioral control. Low self-esteem and inadequate problem solving resources in family had a significant influence on delinquent behavior. Gender (girls), low self-esteem, role problems in family and refusing strict discipline significantly related with attention problems.

Discussion

There seems to be a relationship between low self-esteem and psychological / behavioral problems according to the literature (Baumeister, Campbell, Krueger and Vahs, 2003; Bednor and Peterson, 1995; Burt, Cohen and Bjorck 1988; Neiss, Sdikides and Stevenson, 2002; Noller and Callan, 1991). This study showed similar results, low self-esteem seems to be the most important factor for adolescents' behavioral problems, such as internalizing, externalizing, depression / anxiety, social withdrawal, attention problems, and delinquent behaviors. A caring, accepting and supporting parental attitude would help the adolescents to grow higher self-esteem and being more self-confident. Family functioning was found to be another important factor for adolescents' behavior problems in the present study. Especially lack of communication, lack of affective responsiveness, lack of problem solving facilities, role problems, and problems in general functioning in the family were related with internalizing and

externalizing behavioral problems of adolescents. According to Olson et al. (1983), families with better adolescent-parent communication are more close and loving towards their children. Communicative parents have a more flexible approach to problem solving and more satisfactory interaction with their children. Affective responsiveness in the family enables the adolescents talk about their affection, difficulties, and expectations from the parents or other family members (Noller & Callan, 1991).

Among parental attitudes lack of discipline had an effect on externalizing problems, delinquent behavior, attention problems, and thought problems in the present study. Though, democratic parents can communicate and negotiate with their children about their problems, and seems to foster a sense of independence in the adolescents (Olson et al. 1983), excessively democratic, friendly parenting attitudes might have a negative effect onto the adolescents' sense of self-identity development (Allen, Aber and Leadbeater, 1990; Öztürk, 1994). Even though, adolescents usually disobey and reject the family and parental rules, they still need the parental reference system for developing a cohesive self identity with healthy boundaries, coping skills, and becoming differentiated individuals. In addition, adolescents who have positive communication with their parents are most likely to stand on their own feet, and function very effectively as independent adults (Noller & Callan, 1991).